

„onduidelijkheid” van sommige vertoogen of verhandelingen een verontrustend symptoom. Een symptoom der ziekte, die ik wetenschappelijke achteruitgang, een zakken van het algemeene ontwikkelingspeil zou willen noemen. Een niet kennen van wat buiten onzen kring te koop is. En tevens een niet recht verstaan van wat in onzen eigen kring te doen geweest is tot nu toe.

Om van het eerste een voorbeeld te geven: wie inder tijd Prof. Kuno Fischer hoorde spreken over de stelsels van bepaalde wijsgeeren, kwam vaak onder de bekoring van de groote duidelijkheid en „Gemeinverständlichkeit” zijner (refererende) voordrachten. Men dacht, als men Kuno Fischer hoorde spreken over de denksystemen van Kant, Hegel, Schilling vaak: gek, dat ik zelf niet op die gedachte, „op” die idee, op dat gezichtspunt „gekomen ben”, waarop Kant, Hegel, Schilling „gekomen is”: ik had dat eigenlijk ook wel zóó kunnen bedenken. Het is de oude kwestie van het ei van Columbus. Maar als zoo iemand dan zich zou wagen aan de lectuur van Kant, Hegel, Schilling zelf, dan zou hij toch een respectabelen rijstebrijberg van vreemde, zeer persoonlijke en speciale termen moeten doorworstelen, om tot eenig begrip van wat deze denkers wilden, te kunnen geraken. Het maakt een groot verschil, of men deze wijsgeeren zelf leest, dan wel of men óver hen leest, b.v. in de boeken van Kuno Fischer. Heel wat lieden, ook auteurs van dissertaties, ook onder ons, hebben getoond, de termen van zulke oorspronkelijke denkers mis te verstaan. Een negatief bewijs voor de juistheid der stelling, dat elk oorspronkelijk denker een eigen termschat vergadert, en duidelijk kan zijn, maar niet „gemeinverständlich”.

En om van het tweede een voorbeeld te geven: hoe vele menschen worden nog steeds opgevoed in den waan, dat Dr A. Kuyper zoo „duidelijk” was? Toch was hij het erg vaak niet. Dr A. Kuyper is „gemeinverständlich” geweest, maar dat is, het zij nog eens gezegd, iets anders dan „duidelijk”. Hij heeft meer dan eens de kwestie, waar het tenslotte op aan-komt, omzeild, door beidspraak te geven, precies, zooals wij het hierboven deden met die pasmunt, die kiezelstenen, die edelstenen, die diamantslijperij van daareven. Maar zijn lezers, vooral zij, die met Kuypers erfenis willen werken, zijn vaak gedwongen, het beeld, hoe bekend het ook is, en hoe nuttig het ook onder Gods zegen in Kuypers eigen tijd als middel ter volksvoorlichting gewerkt heeft, te laten varen, en tot scherpere begripshelping te komen. De schaduwzijde is dan een zeker verlies — voor een tijd — van „Gemeinverständlichkeit”; welk verlies slechts voor een tijd is, indien n.l. hún gedachten weer verder doorwerken onder het volk. Maar de winst is er ook: de winst is, dat het onderzoek op die manier verder komt, dat de leerlingen den meester werkelijk eeren, dat bestaande oneffenheden worden weggewerkt, of de in werkelijkheid bij Kuyper onaangeroerd gelaten (of onder drukke beidspraak begraven gebleven) kwesties zelve inderdaad worden aangesneden of behandeld. En dan móet de terminologie van zulke leerlingen van Kuyper of Bavinck wel zekere strenge, schoolsche, en niet-algemeen-toegankelijke distincties invoeren, welke Kuypers vlotte, maar vaak incidenteel-paedagogische beidspraak aan zijn minder vlotte leerlingen heeft ter behandeling overgelaten. „E Voto” wemelt van beelden, de „Encyclopaedie” ook. Maar wie daarmee volstaan wil, zet het leven stil, en is ongehoorzaam aan den God, die Kuyper en ons een telkens andere taak heeft opgelegd.

Zouden we niet liever erkennen, dat we al lang met onze termen op een afstand van een vroegere periode zijn geraakt? Erkenning van die waarheid opent het oog er voor, hoe onbillijk het is, ter zake van de invoering van nieuwere terminologie juist bepaalde werkers van den laatsten tijd lastig te vallen. We tobben al lang met onze termen, maar zagen

dat niet. Kuyper heeft b.v. in het stuk der „kennis Gods” herhaaldelijk met de termen „archetypisch” en „ectypisch” gewerkt; en velen dachten: dat is duidelijk; ze dachten het ook, toen hij die termen in ander verband gebruikte. Maar als men de geschiedenis der gereformeerde theologie op dit punt nagaat, ziet men een hopelooze verwarring ten aanzien van de vraag, of nu b.v. de kennis, die aan de engelen, of aan Christus, aangaande God eigen is, archetypisch is, ja, dan neen. Duidelijk? O neen, alleen maar (binnen bepaalden kring op den eersten indruk) „gemeinverständlich”. Zijn we tot vóór de bekende „Deformatie”-brochures terminologisch in het land der ruste geweest, wanneer het liep over kwesties als „ziel” of „geest”? Geen sprake van. De ééne auteur zeide in de periode daarvóór: „ziel” mag niet worden gebruikt ter aanduiding van het „totaal” der zielefuncties; maar de ander, in denzelfden kring, deed het toch, zonder dat iemand captie maakte. De boeken van den één zoowel als van dien ander werden overgegeven aan allerlei cursisten en actewerders; ze waren dan ook „gemeinverständlich”. Maar „duidelijker” werd het er niet op. Anderen, nog steeds in de periode vóór Prof. Hepps brochures, spraken van „ik”, „persoon(skeren)”, „geest”, „nous”, natuur, op een manier, die zelf vroolijk eigen wegen volgde, ongeacht vele vroegere discussies van vroede vadersen of... concilies. En zij hebben meermalen „geest” en „ziel” scherp onderscheiden, ook dáár, waar de belijdenis aan zulke scherpe onderscheiding niet gedacht blijkt te hebben. Of inzake het „ik” van den Christus legden ze ons, onder suggestie van hun eigen speciale terminologie, denklasteren op, die de vadersen niet hebben gedragen of aan anderen opgelegd. Inzake de „pluriformiteit” gebruikten sommigen den term „vorm” in wijsgeerigen, b.v. in hegeliën, of kantiaansen, of aanverwanten zin; „vorm” stond dan tegenover „wezen”; en beteeuende dan zoo iets als „verschijningsvorm”, de „vorm”, waarin het „wezen” openbaar werd of ook wel het niet-logisch bewerkte „materiaal” der onzichtbare „gemeente”, „logische bewerking” en dus begripswaarde kreeg. Anderen bezigden bij hun ingrijpen op de pluriformiteitsdebatten het woord „vorm” in voetiaansen zin; de theoloog Voetius sprak immers ook van de „forme” der kerk? En een enkele maal wilde dan zulk een vertegenwoordiger der voetiaansen aanwending van het begrip „vorm” daarmee het volk bijvallen, wanneer het teekenen van ongeduld vertoonde, en daarom, moe van de debatten, vroeg: laat alles maar bij het oude, maak aan Kuypers termen niet. Alsof niet Kuyper zelf riep om nadere toetsing en praeciseering...

Maar ’t zal toch zóó simpel en gemakkelijk niet gaan. Er zal alleen maar van beide kanten weer „sociaal gevoeld” moeten worden. We zullen naar elkander toe moeten werken; de geleerden naar het volk toe, het volk naar zijn leiders toe. Als dát gebeurt, komen er geen ongelukken. Die gebeuren alleen, wanneer tegen de wet der gemeenschap gezondigd wordt, van één van beide, of van beide kanten, óf, als zij, die het volk voorlichten, den één de vrijheid misgunnen, die zij in den opvoeder van hún jeugd wat al te onstuimig hebben bewonderd.

Een beetje meer geduld en werkelijkheidszin ware goede medicijn in onze dagen. Men kan de taal nu eenmaal niet van één kant dwingen. Populair sprekende, kan b.v. iemand de woorden „verstaan” en „verklaren” rustig door elkaar gebruiken; of het ééne zien liggen in het verlengde van het andere. Maar in de geschiedenis der filosofie en der logica hebben beide woorden in de laatste decennien een diepgaand verschil van beteekenis gekregen, en zijn „verstaande” wetenschappen iets heel anders geworden dan „verklarende”. De „kinderen der wereld” nu hebben elkaar daarover geen verwijt gemaakt; wie tusschen „verklarende” tegenover „verstaande” wetenschappen het beweerde verschil wil leeren kennen, nu ja, die moet nu eenmaal daarover studeeren; hij zal dan

tot de conclusie komen, dat „verstaan” of „verklaren” iets anders beteekenen, en niet in elkaars verlengde liggen, wanneer hij bij Droysen, Dilthey, Windelband, Rickert terecht komt. Het wordt dan allemaal met die woorden een heel ander geval, dan wanneer hij zijn krantje leest, of zijn hogere-burgerschool-leerboek. Wie tegen dezen loop der dingen pruttelt, die maakt zich alleen maar een beetje belachelijk. Ik vrees, dat wij ons ook op ’t randje van het gevaar van het belachelijk worden bevinden, als wij tractaten van wetenschappelijke werkers uit eigen kring gaan behandelen, als waren ze kerkbodelectuur of populaire handleidingen. Niemand zal, hoop ik, mij verdenken van te willen smalen op kerkbodes. Maar juist daarom waag ik het, hier te waarschuwen tegen het gepruttel van sommige kerkbode-auteurs, die wel met ons dankbaar zijn voor het contact tusschen onze wetenschappelijke werkers enerzijds en ons volk anderzijds, maar die niet dát inzicht toonen, dat noodig is, om ons volk over de moeilijkheden heen te helpen, die dat contact altijd en overal meebrengt.

K. S.

Helga Wilhelmina.

Helga Wilhelmina, door Jeanna Oterdahl, uitgegeven door J. M. Meulenhoff, Amsterdam.

Men kan het beschouwen als een typeerende uitdrukking in den mond van een bepaald soort lezers, (misschien moesten we hier liever lezers zeggen!) en het deswege als waardemeter niet al te hoog aanslaan, wanneer iemand bij het ter hand nemen van een nieuwe uitgave den uitroep slaakt: „O, wat ziet dát boek er aardig uit!” Recensies schenken in den regel niet veel aandacht aan het uiterlijk van hun object. In de gevallen dát het gebeurt blijft het meestal bij een goed- of afkeurend zinnetje aan het einde van de bespreking.

Ik weet niet, hoe dit nieuwe boek van Jeanna Oterdahl er gebonden uitziet. Maar ingenaaid is het een lust voor oogen. Dit kleine schilderijtje op den omslag past zoo wonderwel in de sfeer van het heele boek. In zachte, teere pasteltinten staat daar het kleine, onaanzienlijke huisje van den schoenlapper Jacob Svensson tegen den achtergrond der bergen. De wit-bloeiende perebloom rijst ver boven het lage dak uit. Men verwacht na zoo’n omslag een frisch boek. En men wordt in zijn verwachtingen niet teleurgesteld.

Jacob Svensson en zijn vrouw hebben, toen hun huwelijk kinderloos bleef, de kleine Helga Wilhelmina aangenomen. Het kind heeft, vanaf het eerste oogenblik, het hart van haar pleegvader gestolen. Ze wordt zijn oogappel. Maar het gelukt haar niet Jacobs vrouw, de strenge, rechtschapen Johanna voor zich te winnen. Ze is goed voor het roodharige kind, maar geeft haar geen liefde.

Hij is zoo’n wijsgeer, de kleine schoenmaker met zijn horrelvoet! In zijn werkplaats heeft hij een plankje met boeken. En er zijn handige menschen, die profijt weten te trekken uit Jacobs zwak voor al wat gedrukt is. Buitengewoon geestig is het tooneeltje in de schoenmakerswerkplaats, als Niklas van Vallen zijn gerepareerde laarzen komt halen. De oude vrek jammert al op den drempel dat hij contanten te kort heeft. Handig weet hij

dichten niets anders dan fel-persoonlijke aanvallen op de leiders der kerkelijken, aanvallen, die zich kenmerken door absolute afwezigheid van kiesheid, doch overloopen van boosaardigheid, zoodat we niet schroomen sommige dier hekeldichten lasterlijk te noemen.

Voor al die, waarin hij het op Trigland heeft gemunt.

Dat Trigland, de leider van den kerkeraad in die dagen, doelwit werd van Vondel’s satyre, is op zich zelf niet verwonderlijk. Wel echter het felt, waarover Vondel hem „roskamde”. Mochten meenen, dat het de verandering van Triglands geloofsovertuiging is geweest, dan komt men bedrogen uit. Het is mogelijk, dat de volgende regel uit de „Palamedes” (1625) op Trigland betrekking heeft:

„dat een verloopten Phrygh gants Grieken doet verdriet”,

maar overigens vinden we hiervan geen spoor. Neen, het was iets gansch anders.

Wat het was, kunnen we opmaken uit de 11de strofe van de „Rommelpot in ’t Hanekot”:

„Fiat riep ’t kalkoensche Haentje,
Dat zoo bloost om zijne kam,
En de jongens nae den Dam
Op leert trekken, met een vaentje,
Of nae ’t Brouwers Haentje, dat
Hem bestoven zag van ’t nat.”

In cauda venenum. In de twee laatste regels schuilt de angel. Het Brouwers Haentje, daar ge-

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN

Iets over Vondel en de Predikanten van Amsterdam.

II.

Naast de bestrijding der Remonstranten had de kerkeraad van Amsterdam ook voortdurend te kampen met de mannen der Academie, n.l. Coster’s Eerste Nederduytsche Academie, zoo genoemd naar den stichter, den Stadsgeneesheer Samuel Coster. Ofschoon de Academie vrijwel alleen tooneelclub was, was de oorspronkelijke intentie van den stichter toch iets gansch anders geweest. Hem zweefde voor oogen de stichting eener werkelijke Academie: kweekplaats der wetenschappen.

Maar, zal wellicht iemand vragen: waartoe dit, daar toch Leiden een uitnemende Academie bezat? Juist dáár wrong de schoen.

Coster’s stichting wilde zijn een opzettelijke tegenstelling tot de Leidsche hogeschool. Stond in Leiden de Theologie op den voorgrond, werd daar geëischt, dat de „scientien der Godheid” alle andere wetenschappen zou doordringen, in de Amsterdamsche Academie werd de Theologie in het geheel niet onderwezen. Vereerd zouden worden Apollo en de Muzen. Was de geest te Leiden calvinistisch — wat daarmee niet overeenstemde was in Leiden niet blijvend: Arminius, Coddæus,

Barleus e.a. — de stichting van Coster was in wezen en grond humanistisch.

We zagen reeds, dat vooral sedert 1621 de geest van de Amsterdamsche vroedschap eer libertijnsch dan Calvinistisch was, een geestesrichting, die heette mee te brengen verdraagzaamheid tegenover andersdenkenden. Dit Libertinisme was, hoezeer andere motieven ook meewerkten, grondoorzaak van de slordige toepassing der plakaten tegen de Remonstranten.

En zoo vloeit de kamp der Amsterdamsche predikanten daartegen en de strijd tegen de Academie feitelijk ineen tot een worsteling: Calvinisme—Humanisme, want ook het libertinisme is in wezen humanistisch.

Wanneer we de tegenstelling zoo zien, kan het ook geen verwondering wekken, dat de Academiemannen en de regenten dikwijls samen stonden tegenover den kerkeraad. En bij de eerstgenoemde partij sloot Vondel zich aan.

Welke de oorzaken zijn geweest, dat de Doopsgezinde Vondel zulk een fel partijganger werd? Daarover is veel geschreven en meer dan één oplossing werd geopperd, waarover ik hier niet zal uitweiden. Dat valt buiten het kader van dit opstel. Dat Vondel in het kamp der Humanisten zou hebben behoord krachtens innerlijke overtuiging, zou ik zonder meer niet willen beweren. Maar omgekeerd moet m.i. toch ook zonder omwegen worden geconstateerd, dat hij het Calvinisme misschien niet voldoende kende en in elk geval niet begreep.

Gezien uit dit oogpunt, zijn vele van zijn hekel-

Jacob ee
dat hij ee
„Hij do
daar op,
leer geld
toddal hij
begreep

— Neer
half oog
Niklas
kon, beva
grinnikte
vreden ee

Nadal
is, behoe

Hoe he
groeit ee
wint, ve
klaren s
Skandina
zoo natu
eenige ge
vindt in
Jeanna C
over een
van een
door ien
zien.

Gemak
vooral n
en als du
voor de
voor Jac
het beter
in het be
vrouw v
tuurlijk
het kind
Lisa. He
en onrus
dat ik v
wonderlij
levendig

Ze her
ding van
lief....

Als He
de bedst
zit te ne

„Groot
vrouw a
dat ware
en de ha

— Ade
niet, ook
dood—

— Gro
Ja, dat

dan zoo,
Nader m

Plotsel
haar nek
en zij wa
op, rend
stormde
te kome
met een

De sch
gave ver
„Helga V
kenkast
dit boek
van Ciss

M.

noemd,
dom toel
heer hac
Januari
Amsterd
minder

Toen l
gen, was
lingen, l

aangeloo
hem ver
voor het

Maar c
had niet
had zelfs
gen tot

Dat de
daaruit,
van dien

op zichz
nog min
meer dan

slotte oo
„getuige
kluitje b

Ten st
penen ei
brouwer

echter le
stens ble
schonker

nemen, i
Immer

of „verklaren“
uurs verlengde
Windelband,
maal met die
meer hij zijn
leerboek. Wie
ie maakt zich
vrees, dat wij
het belachelijk
wetenschappelijke
handelingen,
van te willen
waag ik het,
tel van som-
dankbaar zijn
enschappelijke
jds, maar die
om ons volk
ie dat contact

K. S.

UNST

anna Oterdahl,
nhoff, Amster-

a typeerende
bepaald soort
Hever leze-
waardemeter
mand bij het
gave den uit-
aardig uit!
veel aandacht
de gevallen
een goed- of
van de be-

van Jeanna
ingenaaid is
schilderij
de sfeer van
kleuren staat
sje van den
den achter-
ereboom-rijst
erwacht na
ten wordt in
en, toen hun
Helga Wil-
ft, vanaf het
r pleegvader
ar het geluk
rechtschapen
goed voor het
en liefde.
schoenmaker
uats heeft hij
handige men-
Jacobs zwak
on geestig is
erkplaats, als
laarzen komt
den drempel
idig weet hij

ijke aanvallen
llen, die zich
d van kiesch-
gheid, zoodat
hekelichten

rigland heeft

kerkeraad in
l's satire, is
el echter het
nde". Mocht
ng van Trig-
an komt men
de volgende
Trigland be-

nts Grieken
oet verdriet',
geen spoor.

i uit de 11de
kol":

entje,

h, am

aentje,

dat

aat.

laatste regels

ntje, daar ge-

Jacob een oud boekje voor den neus te leggen, dat hij eens op een verkooping heeft gekocht.

„Hij doorbladerde het boek en sloeg het hier en daar op, las een regel hier en daar, en vergat dat leer geld kostte. Hij vergat ook den ouden man, totdat hij een bescheiden gekuch hoorde, en ineens begreep dat hij niet alleen was.

— Neem de laarzen maar mee, zei hij, met een half oog opkijkend. — Ze staan bij de deur.

Niklas van Vallen verdween zoo vlug hij maar kon, bevreesd dat de ander spijt zou krijgen. Hij grinnikte toen hij buiten stond, en spuugde tevreden een heel eind voor zich uit.

Nadat hij met de schrandere Johanna getrouwd is, behoeft niemand hem meer zooiets te leveren!

Hoe het kind tusschen deze twee menschen opgroeit en tenslotte de liefde van haar pleegmoeder wint, vertelt de schrijfster ons in een helderen, klaren stijl, die het geheim schijnt te zijn van de Skandinavische literatuur. Het is dezelfde taal, zoo natuurlijk en eenvoudig als water, zoo zonder eenige gemaaktheid of verwrongenheid, die men vindt in sommige boeken van Selma Lagerlöf. Jeanna Oterdahl lanceert geen sentimentaliteiten over een „onbegrepen kind“, ze teekent den groei van een levend klein mensch, dat gesteund wordt door iemand die haar „het ééne noodige“ leert zien.

Gemakkelijk heeft Helga Wilhelmina het niet, vooral niet als ze „Mina“ wordt op Sörängen, en als duizendpoot moet draven van vroeg tot laat voor de luie boerin. Dat is een harde leerschool voor Jacobs pleegdochtertje. Maar tenslotte wordt het beter, als ze bij de oude moeder van den boer in het bosch mag blijven, en de hulpbehoevende vrouw verzorgt tot deze sterft. Hoe fijn en natuurlijk teekent de schrijfster de indrukken, die het kind krijgt bij het sterven van grootje Marta Lisa. Het oudje is heel den dag al wat vreemd en onrustig geweest. „Ik heb een jongetje gehad dat ik verloren heb“, zegt ze af en toe, „het is wonderlijk, maar hij staat mij vandaag telkens zoo levendig voor den geest. Hij heette Jon...“

Ze herhaalt dat dien dag telkens, tot bevreemding van het kind. „Hij heette Jon, hij was zoo lief...“

Als Helga Wilhelmina grootmoeder 's avonds in de bedstede heeft geholpen, en in het donker zit te neuriën, wordt het wonderlijk stil.

„Grootmoeder!“ Onrustig raakte zij de oude vrouw aan. Haar handen voelden koud aan, maar dat waren zij altijd. Zij tilde een der handen op en de hand viel slap en zwaar op het dek terug.

— Ademde zij niet? Ja? Neen! Neen, zij ademde niet, ook haar hart sloeg niet — was dat de dood?

— Grootmoeder! Grootmoeder!

Ja, dat was de dood. Was het niet vreeselijker dan zoo, niet erger, alleen zoo maar inslapen... Nader mijn God tot U, nader tot U —

Plotseling voelde Helga een ijskoude rilling van haar nek tot haar hielen. Grootmoeder was dood, en zij was alleen in de hut met een lijk. Zij vloog op, rende naar de deur, rukte de deur open en stormde naar buiten. Zij moest bij een mensch zien te komen, een levend mensch, dat ademhaalde, met een kloppend hart en warme handen.

De schrijfster van „Inger Skram“, dat prachtig-gave verhaal van een vrouwenleven, heeft ons in „Helga Wilhelmina“ een aanwinst voor onze boekenkast gegeven. Onze groote meisjes zullen aan dit boek meer hebben dan aan de banaliteiten van Cissy van Marxveldt en consorten.

M. Gr. GILHUIS—SMITSKAMP.

noemd, was de brouwerij „t'Haentje“, in eigendom toebehoorend aan Pieter Evertsz. Hulft. Deze heer had, zooals blijkt uit een missive, gedateerd Januari 1621, van Trigland aan de Schepenen van Amsterdam, den predikant beschuldigd van niet minder dan openbare dronkenschap.

Toen het gerucht de stad begon door te dringen, was Trigland, vergezeld van een der ouderlingen, Hulft gaan opzoeken, had hem duidelijk aangetoond, dat zijn „calumnies“ valsche was en hem verzocht, zich voortaan te willen wachten voor het uitstrooien van dergelijke praatjes.

Maar dit bezoek had geen resultaat. De brouwer had niet willen erkennen, dat hij gelasterd had, en had zelfs op zich genomen een getuige bij te brengen tot staving van zijn woorden.

Dat deze belofte een uitvlucht was, bleek reeds daaruit, dat Pieter Evertsz. Hulft zich den naam van dien getuige niet wist te herinneren, iets, wat op zichzelf reeds bijna ondenkbaar was, en wat nog minder waarschijnlijk werd, toen Trigland meer dan eens door een zijner ouderlingen en ten slotte ook nog door twee vroede mannen naar den „getuige“ liet informeren, doch steeds met een kluitje in het riet werd gestuurd.

Ten slotte wendde Trigland zich nu tot de schepenen en aldus in het nauw gedreven, bracht de brouwer eindelijk zijn getuigen bij, wier getuigenis echter lang niet voldoende was en waaruit hoogstens bleek, dat het s'cheen, alsof Trigland beschonken was geweest. We kunnen veilig aannemen, dat het gerucht laster was.

Immers, bij geen der Remonstrantsche bestrij-

UIT DE HISTORIE

Calvijn over zijn aanklager Caroli.

In Februari 1537 schreef Calvijn aan den predikant Megander in Bern een uitvoerigen brief over de kwestie met Caroli, Gereformeerd predikant te Lausanne, die hem aanklaagde wegens onrecht-zinnigheid. Calvijn schreef als volgt:

„Ik denk dat het reeds bekend genoeg is, welke strek Caroli dezer dagen tegen ons heeft uitgehaald. Hij heeft een manier verzonnen, dat men toch voor de gestorvenen bidden mag, niet om hen van de zonden te verlossen, maar daárvóór, dat zij spoedig zullen opstaan. Een zeer gewichtige kwestie voorwaar, juist nu, nu wij ernstige moeilijkheden genoeg hebben! Maar de eierzuchtige mensch wil zich door iets nieuws bij het volk populair maken. Alsof dit wat nieuws ware. Het is reeds lang geleden door verscheidene schrijvers geopperd. Toch maakt hij brutaalweg aanspraak op den roem, dat hij dit heeft uitgevonden, waardoor hij duidelijk toont, waar het hem om te doen was, toen hij dit dogma uitsprak. Maar zelfs wanneer we hem den valschen roem, dien hij begeert, laten behouden, wat bereikt hij daarmee, daar het toch klaar te bewijzen is, dat zijn vinding niet alleen zeldzaam en onhoudbaar, doch ook zelfs bepaald dom is. Ik maak mij sterk, dat te kunnen doen.

Geheel afgezien van de kwestie of hij gelijk heeft met zijn leer, zooals hij die uiteenzette, kan men hem toch niet vrijspreken van groote boosheid en onredelijkheid. Zoolang Viret bij hem was, sprak hij geen woord over deze kwestie. Viret komt bij ons op bezoek en dadelijk breekt het los! 't Is toch duidelijk, dat Caroli de afwezigheid van zijn collega afgewacht had om de rust der kerk te verstoren.

Daarbij komt nog, dat, volgens uw voorstel, door het besluit van alle broeders tezamen was vastgesteld, dat niemand iets dat tot nu toe niet gehoord was en dat niet gewoon was, voor het volk zou brengen zonder overleg, met „mehreren Kollegen“. Gij weet, hoe juist en hoe waardevol dat is tot bescherming van de eenigheid der leer. Door dit besluit achtten wij onze kerken het beste beschut voor het gevaar van oneenigheid.

Hij werpt echter dit geheele besluit overhoop, zonder er in 'tminste notitie van te nemen, hoe hij door zijn onbedachtzaamheid het Rijk van Christus schade doet. Al heeft hij tot nu toe geleefd niet alleen zonder wet, maar ook zonder verstand, nu moest hij dan toch een ander leven leiden.

Maar o, welk een manier om een zaak te behandelen? 't Is nooit onbeschaamder gehoord.

Daarmee werd het wel duidelijk, dat het hem te doen was om ons te bestrijden. Zoo groot was de opwinding van zijn hersens, zoo wild zijn geschreeuw, zoo bitter waren zijn woorden.

Eerst reisde Viret weer naar huis. Daar deze echter niets bereikte, snelde ik er heen volgens den wensch der broeders.

Brutaal sloeg Caroli het voorstel af om voor uw afgevaardigden over zijn doen rekenschap af te leggen. Toen wij ons best deden om hem daartoe over te halen, zag hij dat als een valsche complot om hem te doen vallen. Hoewel het toch boven allen twijfel verheven was, dat ik niet de geringste

1) R. Schwarz, Johannes Calvina Lebenswerk in seinen Briefen, I, blz. 23.

ders van Trigland vinden we ook maar een herinnering daaraan. Dat geeft veel te denken, aangezien men in die veelbewogen dagen er heusch niet voor schroomde den tegenstander te treffen met argumenten van zeer persoonlijke aard. Trigland zelf gaat daarin ook niet geheel vrijuit. Maar noch Uittenbogaert in zijn antwoord op Trigland's reeds genoemde „Vriendelijke Vermaninghe“, noch Dwinglo in zijn anders lang niet malsche „Grouwel der Verwoesting“ zinspelen met een enkel woord op Trigland's vermeende dronkenschap. Trouwens, wanneer er iets van aan was geweest, dan zou Hans van Soest, die in deze zaak voor den beschuldigde Hulft moest aanspreken, er naderhand wel niet over hebben gezwezen. Naderhand: want aanvankelijk schijnt deze koopman tot de naaste vrienden van Trigland te hebben behoord. Toen Trigland ter Synode naar Dordt getogen was, schreef hij vandaar een brief aan Van Soest. Maar later veranderde deze verhouding. In 1625 schijnen er te Amsterdam bijzonder veel faillissementen voorgekomen te zijn. Ook Hans van Soest faillieerde en blijkbaar niet zonder verdenking van fraude. Hij werd n.l. ter verantwoording geroepen voor den Kerkeraad, iets waarin Trigland zeker de hand had, gezien zijn positie in dit lichaam.

Niettegenstaande dit alles, is Vondel nimmer opgehouden, Trigland met dit geval te bestoken en „t'Kalkoensche Haentje“ bleef zijn meest geliefde aanduiding voor den leider van den Amsterdamschen Kerkeraad. In de reeds genoemde „Rom-melpot“ van 1626/7 — de zaak, waarop dit gedicht

vijandschap tegen hem had, en Farel en Viret alleen tegen hem waren om zijn onreine zeden. Viret weerlegde zijn beschuldigingen van vijandschap zóó, dat hij op dit punt niets meer te zeggen had.

Om ons nu toch te overmannen beschuldigde hij ons allen tezamen van Arianisme. (In den Catechismus van Farel kwamen de woorden „Drie-eenheid“ en „Persoon“ niet voor. Opzettelijk had Farel deze weggelaten met het oog op zijn eenvoudige lezers, niet omdat hij het niet met de geloofsbelijdenis der oude kerk eens was. Doch hier greep de laster aan. Zie Doumergue, Calvijn in het strijdperk, blz. 218.) Ik stond direct op en las de belijdenis uit onzen Catechismus voor, die in het officiële schrijven aan uw college geciteerd is. Hij was echter daarmee niet tevreden, maar verklaarde, dat hij ons voor verdacht hield, zoolang wij niet de geloofsbelijdenis van Athanasius onderteekend hadden.

Ik antwoordde, dat het mijn gewoonte was niets anders voor Gods Woord te rekenen, dan wat werkelijk zoo gewichtig was.

Nu moest ik de woede van het monster leeren kennen. Op tragischen toon riep hij: dat is een woord, onwaardig voor een Christen!

De afgevaardigden zeiden, dat noodzakelijk een synode moest gehouden worden om deze dingen te bespreken en namen op zich, daartoe de noodige stappen te doen. Ik kan niet in woorden beschrijven en gij kunt het u niet voorstellen, welk gevaar er voor de kerk dreigt, wanneer men dit nog langer uitstelt.

Wij meenden daarom niet te mogen wachten tot de afgevaardigden hun belofte hielden, maar we achtten het beter, deze zaak naar u en uw collega's te verwijzen. In dezen zin werd een officieel schrijven aan uw college gericht. Ik wil u, beste broeder, die in deze zaak den meesten invloed heeft, en naar uw bekwaamheid voor de anderen kunt meehelpen, in 't bijzonder vragen, dat u deze zaak ernstig wilt behartigen.

Gij kunt niet gelooven, hoe zeer door dezen eenen slag de fundamenten worden beroerd, daar de onwetenden nu hooren, dat wij het niet eens zijn in de leer en het is vast, dat spoedig nog erger volgt als wij niet ons bezinnen op heeling van de breuk. Reeds moesten eenigen van ons hooren, dat zij bedriegers zijn, omdat zij de voorbede voor de dooden niet met stilzwijgen voorbijgingen, maar bepaald bestreden.

Reeds wordt ons door de boeren voorgehouden, dat wij het maar eerst onder elkander eens moesten worden, eer wij probeerden anderen voor onze meening te winnen. Reken nu zelf maar uit, wat ons na zulk een voorspel nog te wachten staat. De schandvlek, die deze lasteraar ons aanwreef, mag niet langer op ons blijven, opdat niet tegelijk het gansche Evangelie door den smaad der goddeloozen nedergeworpen wordt. Er moet daarom voor gezorgd worden, dat alle Fransche sprekende predikanten, die op het gebied uwer republiek wonen, bijeengeroepen worden in een synode, opdat deze kwesties kunnen opgelost worden. En wel zoo spoedig mogelijk; als 'teenigszins kan nog vóór Paschen. Er zijn namelijk nog allerlei dingen, die nog voor Paschen moesten besproken worden. Wij hooren namelijk, dat eenigen fluisteren over zoo iets als een lichaam van Christus dat brood zou worden. Zulke vrijpostigheid moet men bijtijds tegengaan...“

Tot zoover den brief van Calvijn.

Hij greep zijn beschuldiger hard aan.

Terwille van de waarheid. Terwille van het werk der Reformatie, dat hier zeer ernstig bedreigd werd. Terwille van de eenheid aller Christ-

slaat duurde van Mei 1626 tot October '27 — vinden we dien naam voor de eerste maal.

Op dit hekelicht, dat meer toespeelingen op Amsterdamsche predikanten bevat, zullen wij nog wel eens terug komen. Nu alleen het volgende er over. De Amsterdamsche predikanten worden er alle in voorgesteld als hanen, die een medeham uit het hok — i.e. het consistorie — verdrijven en „uitpikken“. De naam van den uitgedrevene was Cornelis Hanecop, en dit was een gereede aanleiding tot de metafoor.

Waarom dan Trigland juist „t'kalkoensche haentje“ werd genoemd?

Waarschijnlijk om twee redenen. Wanneer we de portretten van Trigland — 't zijn er niet veel — bezien, dan blijkt hij geweest te zijn een tamelijk forsche gebouwd man, met een eer grof, dan fijn-besneden gelaat. Dit gelaat schijnt geweest te zijn van een opvallend roode kleur („dat zoo bloost om zijne kam“) en dit, gecombineerd met het lasterpraatje van Hulft, was voor Vondel aanleiding tot het vinden van bedoelden bijnaam.

Daarbij moet echter nog op iets anders worden gelet.

't Is bekend, dat kalkoenen, vooral de hanen, bijzonder vechtilustig zijn en hun toorn door ooverdoovend gekrijsch lucht geven. Werkelijk had Trigland een militante natuur en al was hij te geleerd en te beheerscht om van den kansel te „donderen“, zooals men dat toen gaarne noemde, Vondel schoor ze alle over één kam.

Zaandam.

SJ. P. DE JONG.